

**АРХІТЕКТОНІКО-МОВЛЕННЄВІ ФОРМИ ЯК ОСНОВНЕ ЧЛЕНУВАННЯ
ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ НОВЕЛИ)**

Стаття присвячена дослідженню композиції художнього тексту, зокрема архітектоніко-мовленнєвих форм як основного членування англомовної новели. В роботі розглядаються поняття композиції художнього тексту, монологу, діалогу та полілогу, включаючи їх різновиди. Робиться спроба проаналізувати різні форми реалізації комунікативно-мовленнєвого акту та дослідити особливості їх функціонування в англомовних новелах.

Ключові слова: композиція, архітектоніко-мовленнєві форми, монолог, діалог, полілог, англомовна новела.

Сухова А. В. Архитектонико-речевые формы как основное членение текста (на материале англоязычной новеллы). Стаття присвячена дослідженню композиції художественного тексту, а именно архітектонико-речевих форм як основного членення англоязычної новелли. В роботі розглядаються поняття композиції художественного тексту, монолога, діалога та полілога, включаючи їх різновиди. Делается попытка проанализировать разные формы реализации коммуникативно-речевого акта и исследовать особенности их функционирования в англоязычных новеллах.

Ключевые слова: композиция, архитектурно-речевые формы, монолог, диалог, полилог, англоязычная новелла.

Sukhova A. V. Architectonic Speech Forms as Main Text Division (on the Material of an Anglophone short story). The article is dedicated to the research of the fictional text composition, namely architectonic speech forms as main Anglophone short story division. In our work we examine the concepts of composition of a fictional text, monologue, dialogue and polylogue including their types. The article presents an attempt to analyse different forms of realisation of communicative speech acts and to study peculiarities of their functioning in Anglophone short stories.

Key words: composition, architectonic speech forms, monologue, dialogue, polylogue, Anglophone short story.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю більш детального вивчення архітектоніко-мовленнєвих форм, особливостей їх функціонування та способів організації на матеріалі англомовної новели.

Об'єктом аналізу виступають архітектоніко-мовленнєві форми в англомовних новелах.

Предметом дослідження є особливості вживання архітектоніко-мовленнєвих форм для реалізації комунікативно-мовленнєвих актів в англомовних новелах.

Мета статті полягає у розгляді одного з аспектів композиції художнього твору, зокрема архітектоніко-мовленнєвих форм, та дослідженні їх функціонування в англомовних новелах.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- розгляд композиції художнього твору;
- опис різновидів архітектоніко-мовленнєвих форм;
- визначення особливостей архітектоніко-мовленнєвих форм на матеріалі англомовної новели.

Матеріалом дослідження було обрано оригінальні тексти новел Альфреда Барреджа, Артура Чарльза Кларка, Френсіса Скота Фіцджеральда, Вільяма Сомерсета Моєма та Девіда Герберта Лоуренса.

У контексті прагматистичного аналізу тексту постає проблема дослідження композиції тексту, зокрема його архітектоніки, оскільки природа будь-якого художнього тексту, його стилю найбільш зримо виступає в композиції, в якій здійснюється розгортання теми і яка надає естетичної завершеності тексту, відбитому в словесній моделі світу. Під композицією тексту розуміється його просторово-часова організація, яка в конкретному мовленнєвому творі реалізується у вигляді системи композиційних одиниць, тобто мовленнєвих одиниць [Фащенко 1971, с. 15].

Композицією художнього твору є взаємна співвіднесеність і розташування зображуваних одиниць та художньо-мовленнєвих засобів [Хализев 2000]. Це побудова твору, яка визначає його цілісність, завершеність та єдність; система, що об'єднує всі елементи і має самостійну змістовність. Композиція тексту зумовлена авторськими інтенціями, жанром та змістом літературного твору. Виокремлюють наступні аспекти композиції [Нире 1977]:

- архітектоніка, або зовнішня композиція тексту;
- система образів персонажів художнього твору;

- зміна точок зору в структурі тексту;
- система деталей, представлених у тексті;
- співвіднесеність один з одним та з іншими компонентами тексту його позасюжетних елементів.

В статті розглядається саме перший аспект, тобто зовнішня композиція тексту, що представляє собою членування тексту на частини, які мають певну послідовність та взаємозв'язок.

Формами реалізації будь-якого комунікативно-мовленнєвого акту виступають архітектоніко-мовленнєві форми. Існує два різновиди архітектоніко-мовленнєвих форм: зовнішнє мовлення та внутрішнє мовлення. Зовнішнє мовлення, в свою чергу, поділяється на: монолог, діалог, полілог, конструкції з прямою мовою або непрямою, невластне-прямою мовою. До внутрішнього мовлення входить потік свідомості, внутрішній монолог, аутодіалог, невеликі вкраплення внутрішньої мови [Кухаренко 1988, с. 170].

В основі архітектоніко-мовленнєвих форм лежать такі взаємовідносини між учасниками комунікації, як односпрямованість або взаємспрямованість спілкування. У випадку, якщо в комунікативно-мовленнєвому акті активність належить відправнику мовлення, цей акт здійснюється в монологічній формі; у випадку участі в ньому двох або більшої кількості осіб він здійснюється в діалозі або полілозі. Монологічні та діалогічні форми обумовлюють принципово різне мовленнєве оформлення [Брандес 2004, с. 119].

Монолог є формою односпрямованого спілкування. Це складна, розгорнута форма мовлення, в якій порівняно мало використовується немовленнєва інформація, яку отримують учасники комунікації із ситуації спілкування. Якщо в діалогічному мовленні на предмет мовлення можна просто вказати, то в монологічному мовленні він не тільки називається, але й отримує докладну характеристику. В порівнянні з діалогом монологічне мовлення – більш організований вид мовлення. Хоча монологічне мовлення є односпрямованим, воно є прив'язаним до ситуації спілкування, в ньому закладено характеристики як того, ким воно вимовляється, так і того, кому воно направлено. За словами М.М. Бахтіна, мова, навіть якщо вона в монологічній формі, живе лише в діалогічному спілкуванні, це її сфера життя. Тому монологічне мовлення є продуктом взаємовідносин мовця зі слухачем або читачем. Мовець оформлює своє мовлення з точки зору того, хто сприймає мовлення. Це обумовлено тим, що кожен текст прилаштовується до процесів сприйняття, розуміння та до конкретних умов мовленнєвого спілкування, хоча художнім текстам властиві розбіжності між формальним та реальним адресатом [Брандес 2004, с. 120].

Монологічне мовлення поділяється на вимовлене та невимовлене. Вимовлений монолог реалізується в письмовій або усній формі. Оскільки ми розглядаємо архітектоніко-мовленнєві форми на матеріалі художнього тексту, зокрема англійської новели, то нас цікавить письмова форма монологу, яка є опосередкованою формою мовленнєвого спілкування і будується за відсутності співрозмовника, тому вона максимально розгорнута, в ній синтетична роздробленість досягає максимуму. Письмове мовлення – це оброблена форма мови, яку продумують до найдрібніших деталей, під час його створення можливим є повернення до раніше написаного з метою виправлення, перероблення чогось. Цей вид мовлення є найбільш багатослівним і точним: в ньому майже все передається словами на відміну від усного мовлення, в якому багато чого передається інтонацією та безпосереднім сприйняттям ситуації.

Зазначене явище знаходить своє відображення у новелі Альфреда Барреджа “Музей воскових фігур”, наприклад: *“Pardon me,” he went on, “but I am a little stiff. And let me explain. Circumstances which I won’t describe here to you, made it desirable that I should live in England. I was close to this building this evening when I saw a policeman watching me too curiously. I guessed that he intended to follow me and perhaps ask me embarrassing questions, so I mixed with the crowd and came in here. An inspiration showed me a way of escape. I shouted “Fire!” and when all the fools had rushed to the stairs, I took the coat which you see on me off my dummy, hid my wax figure under the platform and took its place on the pedestal.”* (“The Waxwork” A. Burridge)

Дія цієї новели відбувається в музеї воскових фігур, в одному із залів якого експонатами є відомі вбивці, яких вже немає серед живих. Однак, серед них фігура лікаря Бурдетта, серійного вбивці, якому вдалося уникнути смертної кари і про місцезнаходження якого ніхто не знає. За сюжетом твору директор музею наймає письменника-журналіста для того, щоб останній написав статтю під назвою “Ніч з вбивцями в музеї Меррінера”. Для створення цієї статті йому доводиться залишитися в музеї один на один з “вбивцями”. Здавалося б, ніякої трагедії не повинно статися, але перед нами відкривається сцена появи лікаря Бурдетта з його монологом. Цей монолог пояснює реципієнту причину появи відомого лікаря-вбивці в музеї і його, на перший погляд, фантастичне перевтілення із воскової фігури у живу людину. Монолог ведеться від першої особи та має певну композиційну організованість і смислово завершеність. Очевидно, що мовлення є виключеним із спілкування між персонажами, оскільки воно не передбачає безпосереднього відгуку з боку журналіста, а звернене до читача, на відміну від діалогу. Слід також зазначити, що в монологічному мовленні переважає більш складна синтаксична структура речень, ніж в діалогічному.

Невимовлена форма монологу, тобто внутрішній монолог, як правило, є характерним тільки для художньої літератури. Ця форма є засобом вираження перспективи героя. Висловлення думок, переживань в ній часто носить асоціативний характер, виражає логіку становлення думки. Такому висловленню властиві безпосередність і динамізм. Невимовлена форма монологу реалізується у внутрішньому мовленні, яке є цілком особливим та своєрідним за своєю будовою і способом функціонування. Його специфіка полягає у синтаксисі: фрагментарність, лаконічність, скорочення фрази, часто за рахунок скорочення присудка та частин речення, що відносяться до нього, або за рахунок опускання підмета та слів, що відносяться до нього. Тенденція до предикативності синтаксису тягне за собою спрощеність синтаксису, мінімум синтаксичної роздробленості, висловлювання думки в скороченій формі, значно меншу кількість слів, ніж у зовнішньому мовленні [Брандес 2004, с. 120-121].

Це можна простежити у наступному прикладі: *“You’ve been dreaming.” I told myself angrily. “Stop being a fool – open your eyes! You won’t see anything except the walls.”* (“Dog Star” A. Clarke)

У наведеному внутрішньому монологі превалюють короткі фрази, звернені головним персонажем новели Артура Чарльза Кларка “Сузір’я Пса” до самого себе. Він намагається переконати себе в тому, що все почуте і побачене ним є лише сном і відбувається в його уяві. Метою такого виду мовлення є вираження процесу емоційно-розумової діяльності людини. Якщо розглядати саме цей приклад, то можна припустити, що інтенцією автора було показати читачеві, наскільки сильно персонаж сумує за своїм собакою, який йому сниться та не залишає його думок, і тим самим вплинути на адресата.

Іншою архітектоніко-мовленнєвою формою є діалог, безпосередній обмін висловлюваннями між співрозмовниками. Змістовна сторона діалогу розділена між співрозмовниками та водночас об’єднана предметом розмови. Коли в розмові приймає участь більше двох осіб, то відбувається полілог, форма, яка не має значної своєрідності, оскільки вона в принципі зводиться до декількох перехрещених діалогів.

Наприклад:

- *“When you going back to kindergarten, Otis?” someone had asked.*
  - *“Me? Day Bernice gets her hair bobbed.”*
  - *“Then your education’s over,” said Marjorie quickly. “That’s only a bluff of hers. I should think you’d have realized.”*
- (“Bernice Bobs Her Hair” F.S. Fitzgerald)

У наведеному полілозі виступають три дійові особи, одну з яких автор взагалі залишає невідомою, вживши слово *someone*. Фраза у питальній формі, вимовлена неназваною людиною, не має сама по собі істотного значення, а лише логічно призводить до відповіді на поставлене запитання, що й містить важливу для розуміння сюжету інформацію. Іншими

двома особами є Отіс та Марджорі, які відкрито насміхаються над дівчиною, яка мала необережність і сказала одного разу про свої наміри коротко підстригтися. А для того часу, в якому відбуваються події новели, леді з такою зачіскою була неприпустимим явищем. Якщо розглядати структуру полілогу, то слід зауважити, що активна роль мовця переходить від однієї особи до іншої та, на відміну від діалогу, невідомо, хто з учасників наступним візьме цю роль на себе. В полілогічному мовленні слухачів може бути необмежена кількість, а мовцем виступає одночасно лише одна особа. Наявність декількох претендентів на активну роль у полілозі та можливість частоті зміни мовців обумовлюють більший у порівнянні з діалогом тематичний, комунікативно-прагматичний та стилістичний діапазон спілкування.

Зміст у діалозі формується, спираючись на спільний досвід мовців, на елементи обставин розмови, з урахуванням жестів і міміки, а також з орієнтацією на мовний контекст. Так само як і монолог, діалог буває двох видів: вимовленим і невимовленим, тобто аутодіалогом. Аутодіалог є або розмовою з самим собою, коли мовець ставить питання сам собі і сам на них відповідає, сам собі заперечує; або є відтворенням діалогу за особами, приблизно в тому ж вигляді, як ці репліки були вимовлені реальними партнерами; або є висловлюванням, спрямованим на конкретного слухача, яке переривається його перепитуваннями, оцінками, супутніми міркуваннями.

Прикладом розмови персонажа з самим собою може слугувати уривок з твору “Жигало та жиголетта” В.С. Моєма: “*What do they come and see me over and over again for? On the chance they’ll see me kill myself. And a week after I’m dead they’ll have forgotten even my name. That’s what the public is.*” (“Gigolo and Gigolette” W.S. Maugham)

Цей аутодіалог веде головна героїня новели Стелла, яка є акробаткою і виступає перед численною публікою двічі на день. Її професія є доволі небезпечною, і вона втомилася від постійного стресу та страху, що переслідує її. Аутодіалог Стелли показує читачеві, що вона знаходиться у скрутному становищі, сигналізує про розлад у її внутрішньому світі. Звідси й витікає питально-відповідна структура внутрішнього мовлення [Брандес 2004, с. 122].

Діалог є структурно складним текстом. Композиційно діалог складається з розмови або у вигляді монологічних висловлювань з репліками, що перемежуються, або у вигляді питально-відповідних реплік; а також з дієслів мовлення, які вводять висловлювання, і ремарок, які супроводжують письмово зафіксовані діалоги, особливо в драматичних творах (опис жестів, міміки, поведінки осіб, які спілкуються і т.п.). Часто такі ремарки в художніх текстах набувають форми німих сцен [Брандес 2004, с. 122].

Наступний приклад показує, наскільки важливими є ремарки в діалогічному мовленні:

- “*Good-evening!*” said the landlady, in her rather ingratiating voice.
- “*Good-evening. A glass of ale.*”
- “*A glass of ale,*” repeated the landlady suavely. “*Cold night – but bright.*”
- “*Yes,*” the man assented, laconically.

(“Samson and Delilah” D.H. Lawrence)

Завдяки такому допоміжному тексту, як ремарки, перед читачем розгортається повна картина того, що відбувається в одному з барів віддаленого шахтарського селища Англії між хазяйкою та відвідувачем. Історія їхнього життя є набагато складнішою, але якщо проаналізувати саме цей діалог, то прихильність жінки, її доброзичливе ставлення до гостя стає очевидним, що підтверджується словами *ingratiating* та *suavely*. Не можна також не помітити ввічливе обходження, але небажання чоловіка вести розгорнуту розмову, доказом чого служать як короткі висловлювання персонажа, так і авторський коментар: *the man assented, laconically*. Підсилюють задуманий автором ефект також пунктуаційні знаки. За допомогою не тільки вимовлених реплік, але й опису поведінки і міміки персонажів точно передається атмосфера і детально зображується ситуація. Варто зазначити, що за відсутності коментарів автора повне відтворення емоційного стану та невербальної поведінки персонажів було б неможливим.

Таким чином, можна дійти **висновків**, що авторська мова та архітектоніко-мовленнєві форми знаходяться в тісному взаємозв’язку, оскільки вони є двома основними компонентами

художнього твору. Авторська мова відіграє велику роль у розкритті прагматичних інтенцій автора та створенні художніх образів. Архітектоніко-мовленнєві форми дають рух оповіданню та характеризують персонажів. Отже, авторська мова та архітектоніко-мовленнєві форми створюють один цілісний і неповторимий текст, який має певну цілеспрямованість та прагматичну настанову.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у вивченні композиційно-мовленнєвих форм як прагматичного та стилістичного феномена.

Література

Брандес М.П. Стилистика текста / М.П. Брандес / – М.: Прогресс-Традиция, 2004. – С. 416. *Кухаренко В.А.* Интерпретация текста / В.А. Кухаренко / – М.: Просвещение, 1988. – С. 192. *Нирё Л.* О значении и композиции произведения // Семиотика и художественное творчество / Л. Нирё / – М.: Просвещение, 1977. – С. 150. *Фащенко В.В.* Из студий про новелу [Текст] / В.В. Фащенко / – К.: Радянський письменник, 1971. – С. 216. *Хализев В.Е.* Теория литературы / В.Е. Хализев / – М.: Высшая школа, 2000. – С. 262.

УДК: 811.133.1'42 : 070.4

ТРЕТЯК Ю. Ю.

(Запорізький національний університет)

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ РЕСПОНДЕНТА В ЖАНРІ ФРАНЦУЗЬКОГО ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю

У статті досліджено та систематизовано дискурсивні стратегії легітимації респондента у французькому газетно-журнальному інтерв'ю, описано лінгвістичні засоби реалізації цих стратегій.

Ключові слова: респондент газетно-журнального інтерв'ю, дискурсивна стратегія, легітимація.

Третьяк Ю.Ю. Дискурсивные стратегии легитимации респондента в жанре французского газетно-журнального интервью. В статье исследованы и систематизированы дискурсивные стратегии легитимации респондента французского газетно-журнального интервью, описаны лингвистические средства реализации этих стратегий.

Ключевые слова: респондент газетно-журнального интервью, дискурсивная стратегия, легитимация.

Tretyak Y.Y. Discursive strategies of legitimation of a respondent in the genre of French newspaper and magazine interview. Discursive strategies of legitimation of a respondent of French newspaper and magazine interview are studied and classified in the article; linguistic means of realization of these strategies are described.

Key words: respondent of newspaper and magazine interview, discursive strategy, legitimation.

У глобалізованому світі питання про ідентичність джерела інформації та його легітимність постає особливо гостро, намагання ж це питання розв'язати, віднайти ефективні засоби легітимації є предметом вивчення цілої низки сучасних гуманітарних наук, зокрема, лінгвістичної.

Метою статті є виявлення та системне представлення дискурсивних стратегій легітимації респондента друкованого інтерв'ю, опис лінгвістичних засобів реалізації цих стратегій. **Об'єктом** дослідження є медіадискурс у жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю. **Предмет** дослідження складають лінгвопрагматичні засоби легітимації респондента у французькому газетно-журнальному інтерв'ю.